

Hizsák Tamás:

**Az egyoldalú banki szerződésmódosítási jog
kikötésének és alkalmazásának jogi vetületei**

Tartalomjegyzék	oldalszám
I. Absztrakt	2
II. Bevezetés	3
1. A lakossági ügyfelekkel kötött szerződések	3
2. Az egyoldalú szerződésmódosítási jogról általában	4
3. A polgári jog és a versenyjog kapcsolata a tisztességtelen ászf tekintetében	5
III. Versenyjogi kérdések	6
1. A gazdasági erőfölényes helyzet	6
2. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötése	8
3. Tisztességtelen vételi vagy eladási árak	8
4. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog alkalmazása	11
III. Polgári jogi kérdések	13
1. A vonatkozó ágazati szabályozás	13
2. A tartalmi korlátok meghatározása	14
3. A bankok által alaposnak tekintett okok	15
4. Az ágazati szabályozó hatóság szerinti alapos okok	16
5. A hazai gyakorlat jellemzése	18
IV. Következtetések	20
1. A jelenlegi anomáliák	20
2. A szabályozás megváltoztatása, kiegészítése	21
3. Az ügyfélértékelés problémái	22
4. A fogyasztók jogsérelmének elkerülése	23
Irodalomjegyzék	25
Jogszabályok illetve rövidítésük	25
Egyéb források	26
Világháló	27
Bankok honlapjai	27
Egyéb honlapok	27
Versenyhivatali döntések, végzéseik és bírósági határozatok	27
Tartalomjegyzék	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

I. Absztrakt

A dolgozat a pénzügyi szolgáltatást végző bankok és lakossági ügyfelek (fogyasztók) között létrejövő szerződésekben a bank javára kikötött egyoldalú szerződésmódosításra jogosító klauzulák kikötésének és alkalmazásának jogi kérdéseit vizsgálja. Azokra a kérdésekre keresi a választ, hogy a bank javára szóló egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötése (vagy csak alkalmazása) gazdasági erőfölénnyel való visszaélést valósít-e meg.

Tisztességtelen szerződési feltételnek minősülnének-e egy esetleges perben a bank számára a módosítást szinte korlátlanul lehetővé tevő általános szerződési feltételek.

Vizsgálja továbbá az ágazati szabályozás és a vonatkozó jogforrások által az egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötésére és gyakorlására vonatkozó szabályokat, ezek tartalmi meghatározottságát, esetleges gyengeségeit, a jelenlegi gyakorlatot.

Végül javaslatot tesz a lehetséges megoldásokra.

II. Bevezetés

1. A lakossági ügyfelekkel kötött szerződések

A gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre a banki tevékenység során hatványozottabb lehetőség nyílik, hiszen a fogyasztó jellemzően kevésbé informált, mint más termékek vásárlása során, mivel sajátos termékkel találkozik a pénzügyi szolgáltatási termékek piacán. Az eltérő gazdasági erőpozícióban lévő felek között *információs aszimmetria* áll fenn, a fogyasztók *pénzügyi kultúrája* sok esetben *hiányos* és gyakran anyagi okokból sürgetett helyzetben veszik igénybe a banki szolgáltatásokat.

A bankok által támasztott feltételek közti eligazodást megnehezíti továbbá a szerződéskötést megelőző konszenzuskeresési folyamat kiiktatódása, a bankok által előre meghatározott szerződési feltételeket tartalmazó *blankettaszerződések* használata, ezek nyelvezetének közérthetősége, átláthatósága. A fogyasztók jellemzően a bank értékesítési alkalmazottai által nyújtott információkra támaszkodva kötik meg a szerződést, míg az általános szerződési feltételeket/üzletszabályzatot csak a szerződéskötést követően tanulmányozzák át.

Az ügyfelek szerződéskötési szabadsága arra terjed csak ki, hogy a bank által meghatározott feltételekkel kívánják-e szerződést kötni vagy sem. Az általános szerződési feltételektől való eltérésre, a feltételek egyedi megtárgyalására gyakorlatilag nem nyílik lehetőség.

2. Az egyoldalú szerződésmódosítási jogról általában

A felek között jelen esetben létrejövő jogviszonyok polgári jogi, azon belül is a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) XLIV. fejezetében (a bank- és hitelviszonyok) szabályozott kötetmi jogi jogviszonyok: hitel- és kölcsönszerződések, bankszámla- és betétszerződések, folyószámla-szerződések, takarékbetét-szerződések. A polgári jogi jogviszonyokban a jogviszony alanyai elméletileg egymásnak *mellérendeltek* és *egyenrangúak*. Így az alanyok a szerződést egybehangzó nyilatkozatukkal kötik és a Ptk. 240. § (1) bekezdésének megfelelően akként is módosítják.

Ezt igazolja egy bírósági határozat is, mely szerint a pénzügyintézet a kölcsönszerződés részévé tett üzletszabályzatának egyoldalú módosítására csak abban az esetben jogosult, ha ezt a bankkölcsönszerződésben a felek közösen kikötötték. Ennek hiányában a pénzügyintézet az üzletszabályzatnak a vele szerződő félre is kiható változtatását csak a Ptk. 241. §-a alapján vagy a vele szerződő féllel közösen érvényesítheti. (BH. 1993.513)

Annak nincs jogi akadálya, hogy bármelyik fél előzetes hozzájárulását adja a szerződés későbbi módosításához, akár az ár tekintetében is, mivel a bank és a fogyasztók között kötött szerződések általában olyan *tartós jogviszonyt* hoznak létre, amelyben a felek kiköthetik a bank javára a kamat, költségek és díjak mértéke tekintetében a szerződés egyoldalú módosításának lehetőségét.¹ Vagyis sérelmet önmagában nem az okoz, ha a hosszú futamidő alatt a kondíciók, így különösen a kamatok – kivételesen a költségek is – módosíthatók, de az igen, ha a módosításra egyoldalúan, a másik fél (a kölcsönfelvevő) hozzájárulása nélkül, ugyanakkor érdemi és okszerű indoklás nélkül, vagy olyan indok alapján kerül sor, amelyet a felek a szerződésben nem rögzítettek.

¹ Mint arra az EBH2001.438 a folyószámla-szerződést illetően rámutat.

A hitelintézet jogosult általános szerződési feltételeit bármikor módosítani, ennek hatálya azonban a már megkötött szerződésekre csak akkor terjed ki, ha a felek a szerződésükben erről kifejezetten megállapodtak, vagyis egyoldalú szerződésmódosítási jogot kötöttek ki a bank javára. Az újabb díjtételek, díjelemek bevezetésére is az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A *jogbiztonságnak* is elemi feltétele, hogy ha az általános szerződési feltételek alkalmazására tartós jogviszonyok, több éves futamidejű szerződések esetében kerül sor, a szerződés feltételei a teljes futamidő során előre láthatóak és kiszámíthatóak legyenek, a szerződési feltételek esetleges későbbi változtatása esetében is egyensúlyban maradjon a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás, szinallagmatikus maradjon a kötelem. „Abban az esetben ugyanis, ha az általános szerződési feltételek, pénzügyi kondíciók nem kiszámíthatóak, nem előre láthatóak, a szolgáltató részéről egyoldalúan korlátlanul és érdemi indokolási kötelezettség nélkül megváltoztathatóak, sérül a jogbiztonság követelménye.”²

Az egyoldalú módosítási jogosultság ezért a később ismertetendő megszorításokkal gyakorolható csak jogszerűen.

3. A polgári jog és a versenyjog kapcsolata a tisztességtelen ÁSZF tekintetében

A magyar versenyjogi gyakorlat általános elve, hogy ami a Ptk. és a kapcsolódó jogszabályok alapján tisztességtelennek minősül, az a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) alapján – az elkövető – erőfölényes helyzete esetén – nagy valószínűséggel kimeríti a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést. Az a körülmény viszont, hogy valamely magatartást a polgári jog nem minősít tisztességtelennek, még nem zárja ki a versenyjog megsértését. Ez abból a Tpv. és a Ptk. közötti alapvető különbségből következik, hogy a Ptk. a felek mellérendeltségét tekinti főszabálynak, a Tpv. viszont abból indul ki, hogy a gazdasági erőfölényben lévő vállalkozás képes a vele szerződő felet alárendeltségi viszonyba

² Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jogkörében eljáró adatvédelmi biztos jelentése az OBH 2958/2006. számú ügyben, Forrás: www.obh.hu, Letöltés dátuma: 2008. március 19.

kényszeríteni. Így valamely szerződéses kikötés versenyjogi szempontból csak azzal összevetve ítéltethető meg, hogy hogyan viszonyul a versenypiacon ténylegesen érvényesülő állapotokhoz.

Ezért vizsgáljuk meg először versenyjogi, majd polgári jogi szempontból az egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötését és alkalmazását.

III. Versenyjogi kérdések

1. A gazdasági erőfölényes helyzet

Az egyes esetekben fontos eldöntenünk, hogy az egyoldalú banki szerződésmódosítási jog kikötésekor fennáll-e a szerződéskötő bank részéről a gazdasági erőfölényes helyzet.

„A joggyakorlat egyértelmű abban a tekintetben, hogy a gazdasági erőfölény piaci kategória, ezért szerződésből eredő kötelezettség önmagában gazdasági erőfölényt nem hoz létre. Gazdasági erőfölényről csak akkor lehet szó, ha az egyik szerződő fél *már a szerződés megkötésekor* gazdasági erőfölényben van, vagy a piaci körülmények változtak meg olyan módon, hogy annak következtében *erőfölényes helyzetbe került* valamelyik szerződő fél.”³

A jog nézőpontjából gazdasági erőfölényben van az érintett piacon, aki gazdasági tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja, anélkül, hogy piaci magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak, szállítóinak, vevőinek és más üzletfeleinek vele kapcsolatos piaci magatartására.⁴

Ez bekövetkezet az érintett piacon jelentős piaci erőt biztosító *piaci részesedéssel*, azonban nem határozható meg olyan százalékos részesedés, amely önmagában gazdasági erőfölény létét. Az erőfölény meghatározása során a másik fontos tényező a *piacralépési korlátok nagysága*. Ha más vállalkozások képesek gyorsan, jelentős

³ Gazdasági törvények kommentárjai: Versenyjog, 167. oldal

⁴ A Tpv. 22. § (1) bekezdésének definíciója szerint.

költségek nélkül piacra lépni, akkor az érintett piacon lévő vállalkozások nincsenek erőfölényben. A piaci részesedés és a belépési korlátok mellett a versenytársak várható reagálása is korlátozhatja egy vállalkozás erőfölényét, hiszen ha a versenytársak egy adott versenykorlátozó magatartásra gyorsan és hatásosan képesek válaszolni, akkor nem áll fenn gazdasági erőfölény.

Valamint a számunkra legfontosabb esetkör: gazdasági erőfölényt jelenthet az a helyzet is, ha a bank *a már leszerződött ügyfelei tekintetében* olyan piaci helyzetet hozhat létre, amelyben képes a számára kedvezőbb feltételeket érvényesíteni. Az ügyfelek közül az érdemi reagálásra képtelen üzleti partnereket „fogva tartott fogyasztóknak”⁵ nevezzük. A bank szolgáltatását helyettesítő termék beszerzéséből kizárt – viszont a szolgáltatás összes fogyasztójának csak egy kisebb hányadát jelentő – fogva tartott fogyasztók tekintetében a bank akkor van gazdasági erőfölényes helyzetben, ha lehetősége nyílik e fogyasztókkal szemben tisztességtelen árakat, diszkriminatív feltételeket alkalmazni.

Egy kereskedelmi bank a lakossági ügyfelei számára a korábbinál kedvezőtlenebb deviza-kezelési feltételeket vezetett be. Az ország területén azonban csak 14 olyan város volt, ahol az adott bankon kívül más banknak nem volt lakossági devizaszámlavezetéssel foglalkozó üzletága, vagyis, ahol a fogyasztók ki voltak zárva a más piaci partner választásának lehetőségéből. (Vj-15/1997)

Fogva tartott fogyasztók azonban nem csak azok lehetnek, akik teljesen ki vannak zárva egy adott termék helyett egy másik, azt helyettesítő termék választásából, hanem azokat is ide sorolhatjuk, akik ugyan beszerezhetnék a terméket máshonnan is, de mindezt csak jelentős költségek árán tehetnék meg.

Az eljárás alá vont kereskedelmi bank a személyi kölcsönök végtörlesztési díját (a hitel határidő előtt történő visszafizetéséért felszámolt díj) a szerződéses futamidő alatt, a szerződéskötéskor megállapított 5.000 forintról 35.000 forintra emelte. A végtörlesztés esetében szóba jöhet egy másik banknál kedvezőbb kondíciókkal rendelkező hitel, az ún. hitelkiváltás lehetősége is. A magas végtörlesztési díjakkal „fogva tartott fogyasztók” azonban a hitelkiváltás lehetőségétől elesnek. (Vj-12/2006)

⁵ Gazdasági törvények kommentárjai: Versenyjog, 168. oldal

2. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötése

Az egyoldalú banki szerződésmódosítási jog kikötése a Tpvt. 21. § a) pontjába ütközhet gazdasági erőfölényes helyzet esetén. A 21. § a) pontja szerint tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni, így különösen az üzleti kapcsolatokban – ideértve az általános szerződési feltételek alkalmazásának esetét is – tisztességtelenül vételi vagy eladási árakat megállapítani vagy más módon indokolatlan előnyt kikötni, vagy hátrányos feltételek elfogadását kikényszeríteni.

A visszaélés fogalma alatt nemcsak a minden körülmények között jogellenesnek minősítendő magatartásokat értjük, hanem azokat is, amelyek gazdasági erőfölény hiányában jogszerűnek minősülnének.⁶

A gazdasági erőfölénnyel visszaélés tilalmába ütköző módon kikötött bank általi egyoldalú szerződésmódosítási jog egyrészt a verseny korlátozásához vezethet, másrészt kizsákmányoló típusú visszaélést valósíthat meg, hiszen a túlzottan magas ár érvényesítésével, egyoldalú előnyök kikötésével a gazdasági erőfölénnyel rendelkező vállalkozás megszerezheti mindazokat a jövedelmeket, amelyek megszerzésére a piaci erőfölény hiányában nem lett volna képes.

3. Tisztességtelen vételi vagy eladási árak

A visszaélésszerű magatartások közül a tisztességtelen vételi vagy eladási árak megállapítása érdemel kitüntetett figyelmet. A Gazdasági Versenyhivatal versenyfelügyeleti eljárásaiban többször tapasztalható volt, hogy valamelyik fél a tartós szerződéses kapcsolat létesítésekor gazdasági erőfölényben lévén, helyzetét kihasználni igyekezett és ennek segítségével a maga számára indokolatlanul előnyös szerződési feltételek kikötésére törekedett.

Az előnyszerzés egyik tipikus formája az ár meghatározása. E tekintetben a visszaélésszerű magatartás többféle formában nyilvánulhat meg: egyrészt olyan módon, hogy az egyik szerződő fél feltétel nélküli egyoldalú lehetőséget biztosít saját maga számára az ár megváltoztatására, másrészt úgy, hogy az ár változtatására alapot adó feltétel a másik fél által érdemben nem volt ellenőrizhető.⁷

⁶ Miskolczi Bodnár Péter: A versenytörvény magyarázata, 225. oldal

⁷ Boytha Györgyné: Versenyjog, 87. oldal

Igaz, hogy a fogyasztó a bank által gyakorolt egyoldalú szerződésmódosításra felmondással reagálhat, de gazdasági erőfölényes helyzetben a fogyasztó az adott szolgáltatást mástól nem (ha olyan magas az erőfölényével visszaélő vállalkozás piaci részesedése) vagy csak számottevően kedvezőtlenebb feltételekkel (különösen a magas kilépési, belépési és elsüllyedt költségek következtében) tudná igénybe venni. Ezek alapján az ár egyoldalú megváltoztatására jogot adó kikötés nem alkalmazható olyan személyekkel szemben, akik tekintetében a vállalkozás a szerződés megkötésekor gazdasági erőfölényben van.

A tisztességtelen vételi vagy eladási ár megállapításához az összehasonlítás alapját a számított versenyár jelenti, vagyis az az ár, amely az adott időben versenykörülmények között érvényesülne. Az ilyen ár a vállalkozás gazdaságilag indokolt költségeinek és az adott befektetésnek a jellemző kockázatával arányban álló hozama alapján adódó nyereségnek az összege, az ezt meghaladó ár tisztességtelennek minősülhet.⁸

Az egyoldalú szerződésmódosítási jog bank általi, a fogyasztó részére hátrányos gyakorlása akként kapcsolódik a tisztességtelen ár megállapításához, hogy a joggyakorlat általában abból indult ki, hogy tisztességtelenül megállapítottnak minősülhet az ár akkor is, ha a gazdasági erőfölényben lévő vállalkozás a korábban érvényesített árat nagyobb mértékben emeli, mint azt a gazdálkodási feltételekben objektíve bekövetkezett változások indokolják.⁹

A gazdálkodási feltételek változása (esetünkben például a jegybanki alapkamat, az infláció, adatvédelmi szabályok szigorítása) az adott terméket terhelő költségek növekedésével járhatnak, ami természetesen szükségessé teszi a bank általi módosítást a hatékony gazdálkodás fenntartása érdekében. Viszont a költségeknek a korábbi ár kialakításának időpontjában érvényesült mértékéhez képest (amely még versenykörülmények között alakult ki, így valószínűleg reális) bekövetkezett növekedésénél nagyobb mértékű áremelésről feltételezhető, hogy tisztességtelenül megállapított árhoz vezet. Egy versenyző piacon az ilyen tisztességtelenül megállapított ár a forgalom csökkenésével, a fogyasztók bankváltásával és így a bank számára hátrányos forgalomcsökkenéssel járna. Tehát a gazdálkodási feltételek változását (a

⁸ A Versenytanács 78. számú elvi állásfoglalása alapján.

⁹ A Versenytanács 14. számú elvi állásfoglalása alapján.

bank oldalán ténylegesen felmerülő költségek növekedését) meghaladó mértékű egyoldalú áremelés csak annak a tudatában érvényesíthető sikerrel, hogy az érintett piacon a bank gazdasági erőfölényes helyzetben van, és fogyasztói nem válaszolhatnak bankváltással.

Az egyik kereskedelmi bank azt követően, hogy az „Új Otthon” lakáscélú megtakarítási konstrukció tekintetében gazdasági erőfölényes helyzetbe került, mivel a lakáscélú takarékbetétek piacán – amely a fogyasztóra nézve jelentős anyagi terhek nélkül csak a szerződésben meghatározott célra és módon használható fel – közel 90%-os részesedéssel rendelkezett, annak kamatlábát lényegesen nagyobb mértékben csökkentette, mint ahogy – más reális összehasonlítási alapot képező – kamatlábak csökkentek (saját hasonló, de versenyhelyzetben lévő terméke, a lakásszövetkezetek átlagos kamatszintje, a jegybanki alapkamat), ezért az alkalmazott kamatlábat (mint vételi árat) a GVH túlzottan alacsonynak minősítette. (Vj-87/1998)

Joggal merül fel a kérdés, hogy az ilyen klauzulák kikötése vagy alkalmazása jelenti-e a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést.

A GVH gyakorlata alapján nem a visszaélésszerű szerződéses kikötések létre, hanem azok tényleges érvényesítésére fekteti a hangsúlyt. A kikötött de nem alkalmazott visszaélésszerű kikötéseket ritkán minősíti jogellenesnek. A blankettaszerződés egyes kikötései hátrányosak lehetnek a fogyasztók számára, ám ha ezek nem kerülnek alkalmazásra, akkor kizárólag a blankettaszerződés alapján nem állapítható meg a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés. Hiszen az olyan versenyt sértő szerződéskikötés, amellyel a jogosult nem élt, a versenyt csekély fokban veszélyezteti, ezért a jogsértés megállapítása mellőzhető.¹⁰

Kivételt képez azonban ez alól az az esetkör, ha a szerződéses kikötés tartalma az ellenérték egyoldalú módosítására való felhatalmazás. Ekkor maga a kikötés is visszaélésnek minősül gazdasági erőfölényes helyzet esetén.¹¹ Ez a kijelentés igaz akkor is, ha a kifogásolt szerződéses kikötés alapján érvényesített ár túlzottan magas volta nem állapítható meg.

¹⁰ Vj-103/1999

¹¹ Miskolczi Bodnár Péter: A versenytörvény magyarázata, 227. oldal

Az egyoldalú módosítási jog kikötése tehát önmagában nem mindig jelent gazdasági erőfölénnyel visszaélést, csak az ármódosításra feljogosító klauzula esetében.

A gazdasági erőfölényben lévő vállalkozás két lehetőség közül választhat, ha el akarja kerülni a Tpvt. 21.§ a) pontjának megsértését: vagy vállalja a fogyasztókkal közös megegyezés alapján a fennálló szerződések folyamatos módosítását (ami teljesen valószínűtlen és kivitelezhetetlen a jelenlegi ügyfélszám mellett) vagy ennek hiányában kéri a szerződések bírósági módosítását a Ptk. 241. §-a szerint.¹²

A másik lehetőség a Legfelsőbb Bíróság GK 68. számú állásfoglalásával összhangban olyan szerződéses kikötést, ún. csúszó árklauzulát tesz a szerződés részévé, amely lehetővé teszi a bank részére az ár megváltoztatását a felek újabb megegyezése nélkül. Az állásfoglalás szerint ugyanis az ár illetőleg díj akkor tekinthető meghatározottnak, ha az árat a szerződés alapján a teljesítéskor ki lehet számítani. Valamint a csúszó árklauzula mellett a bank lehetőséget biztosít a fogyasztók részére a szerződésben előre rögzített módon a díjemelés indokoltságát bizonyító banki számítások megismerhetőségére és ellenőrizhetőségére.¹³

4. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog alkalmazása

Azokban az esetekben, amikor már az egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötése is megvalósítja a visszaélést, akkor az alkalmazása is képes erre. Ez a legegyszerűbb példa az árváltoztatásra feljogosító klauzula esete. Bizonyos esetekben a kikötés még önmagában nem jelent visszaélést, csak erőfölényes helyzetben annak konkrét alkalmazása.

Az alább ismertetendő, a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló kormányrendelet 2.§ d) pontjának megfelelően a bankok biztosítják általános szerződési feltételeikben a fogyasztó azonnali hatályú elállási, illetve felmondási jogát, amellyel az egyoldalú szerződésmódosításra megfelelő választ adhat. A másik bank által kínált ajánlatnak azonban (amelyre tekintettel megéri a szerződésmódosítás miatt bankot váltani) olyan kedvezőnek kell lennie, hogy még a

¹² 241.§: A bíróság módosíthatja a szerződést, ha a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti.

¹³ A Vj-126/2000 analógiájára.

váltással járó költségek vállalása mellett is megérje ezt a lépést megtenni. A váltással járó költségek, kölcsönszerződések esetében különösen a kilépési (végtörlesztési díj), belépési (hitelbírálati díj, értékbecslés), keresési költségek. Ha tehát a bank egyoldalúan megnöveli a kilépési költségeket például a végtörlesztési díj megemelésével, vagy új költségelem bevezetésével (több hatályos ÁSZF erre is lehetőséget ad), könnyen elkövetheti a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést.

A lenti eset bemutatja, hogyan alkalmazta erőfölényes helyzetét kihasználva egy hitelintézet a fogva tartott fogyasztók kiszolgáltatott helyzetét kizsákmányoló típusú visszaélés elkövetésére.

Megállapítást nyert a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés a fogva tartott fogyasztókkal szemben, mert a hitelintézet a devizaszámlákhoz kapcsolódó szolgáltatásokért új díjelemeket vezetett be úgy, hogy azokat a bevezetés előtt olyan időpontban hirdette meg, amikor a számlatulajdonosok a korábbi feltételekkel mindössze egy munkanapig rendelkezhetek a számlakövetelésükről. A Versenytanács szerint a hitelintézet gazdasági erőfölénye a lakossági devizaszámla-vezetés piacán nem volt megállapítható, de fennállt azokkal a fogyasztókkal szemben, akik az említett hitelintézetnél az új feltételek bevezetésének időpontja előtt már rendelkeztek devizaszámlával, mivel egy munkanap nem volt elég a szükséges intézkedések megtételére, az új feltételek bevezetését követően a más hitelintézethez fordulás lehetősége már csak jelentősen kedvezőtlenebb feltételek mellett volt lehetséges. (Vj-15/1997)

„Ezekkel a fogyasztókkal szemben arra is képes, hogy árait a versenyárnál lényegesen magasabban határozza meg a szerződéskötést követően. Ha a vállalkozás fogyasztóival szemben jelentős mértékben a versenyárnál magasabban képes meghatározni az árakat, illetve a korábban a versenyben kialakult árakhoz képest jelentős áremelésre képes, akkor ez a piaci hatalom olyan mértékű, ami gazdasági erőfölényt alapozhat meg.” (Vj-41/2006/60)

A bankoknak a már leszerződött és a magas váltási költségek miatt a fogva tartott fogyasztóik esetében az ügyfél tájékoztatási előírások sajátosságai miatt is könnyen elkövethetik a gazdasági erőfölényükkel való visszaélést, hiszen a fogyasztó többnyire

csak kötelezettségei terhesebbé válása után, a felmondási határidő eltelte után szerez tudomást az őt hátrányosan érintő szerződésmódosításról. Ekkor azonban már nincsen érdemi lehetősége az egyoldalú szerződésmódosításra reagálni, ha a bank a törvényi feltételeknek eleget tett a módosítás során.

Összegezve tehát az így gyakorolt egyoldalú szerződésmódosítás káros hatása, hogy egyrészt az ilyen magatartás a fogyasztók kizsákmányolásának minősülhet, másrészt korlátozhatja a versenyt azáltal, hogy csökken a már leszerződött ügyfelek bankváltási lehetősége.

III. Polgári jogi kérdések

1. A vonatkozó ágazati szabályozás

A hatályos szabályozás szerint egyoldalú banki szerződésmódosítási jog kikötésére csak a Hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 210. § (3) bekezdésében meghatározott feltételek teljesülése esetén nyílik lehetőség. A kamatot, díjat, vagy egyéb szerződési feltételt csak akkor lehet egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül módosítani, ha szerződés ezt – külön pontban – a pénzügyi intézmény számára meghatározott feltételek, illetve körülmények esetére egyértelműen lehetővé teszi. Az egyoldalú módosítás formája és módja szintén meghatározásra kerül ugyanezen paragrafus (4) bekezdésében. A Hpt. kötelezővé teszi a módosítás hatálybalépését megelőzően 15 nappal, hirdetmény útján történő közzétételt. Elektronikus kereskedelmi szolgáltatás nyújtása esetén továbbá az ügyfelek számára folyamatosan és könnyen hozzáférhető módon, elektronikus úton is közzé kell tenni.

A Hpt. 210. §-a tehát a banki szerződésmódosítási jog gyakorlásának feltételéül kizárólag a szerződésben megállapított feltétel teljesülését vagy esemény bekövetkeztét szabja, tartalmi korlátokat nem fogalmaz meg. Ezzel gyakorlatilag lehetővé teszi, hogy a bankok saját maguk mérlegeljék milyen esetekben és mekkora költségüket, költségnövekedésüket hárítsák át a fogyasztókra. Attól függetlenül, hogy a bank erőfölényes helyzetben van-e, az ágazati szabályozás olyan tág teret enged a bankok számára egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötésére, hogy sérülhetnek a

fogyasztóvédelmi érdekek. A bankok az ilyen jogosultság kikötését nem kivételként, hanem főszabályként kezelhetik.

„Ez a bank részéről egyoldalú, az ügyfelek számára átláthatatlan és egyúttal jelentősen hátrányos szerződésmódosítási eljárás alkalmas annak megállapítására, hogy a bank szerződéses gyakorlata a jogszabályi rendelkezéseket tartalmilag kijátszva tisztességtelenül befolyásolja a bank ügyfeleinek szerződéskötési szándékát, és ezáltal a jogállamiság elvéből következő jogbiztonság követelménye sérelmét okozza.”¹⁴

2. A tartalmi korlátok meghatározása

Az egyoldalú banki szerződésmódosítási jog tartalmi korlátjainak meghatározásakor, vagyis hogy mikor minősíthető tisztességtelennek, meg kell néznünk a rá vonatkozó törvényi, illetve rendeleti szintű szabályozást valamint joggyakorlatot.

A GVH gyakorlata szerint, ha a bank általi egyoldalú szerződésmódosítási jog gyakorlása esetén valamely szerződési feltétel a fogyasztó meghatározott magatartását szerződési nyilatkozata megtételének vagy elmulasztásának minősíti és a magatartás tanúsítására nyitva álló határidő ésszerűtlenül rövid, az ilyen szerződési feltételt az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni.

A Ptk. 209. § (1) bekezdése határozza meg, hogy az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel mikor minősül tisztességtelennek. Tisztességtelen, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg. Ez jelen esetben a bankkal szerződést kötő fél.

Természetesen a tisztességtelennek minősítés előtt meg kell vizsgálni minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, mivel az adott banki szolgáltatás kockázata vagy a szolgáltatás kondícióinak kedvező volta alapot adhat a banknak a szerződési feltételek részére történő egyoldalúan előnyös kikötésére, amely ettől azonban nem feltétlenül indokolatlan vagy a jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütköző.

¹⁴ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jogkörében eljáró adatvédelmi biztos jelentése az OBH 2958/2006. számú ügyben, Forrás: www.obh.hu, Letöltés dátuma: 2008. március 19.

Az említett paragrafus (3) bekezdése szerint jogszabály meghatározhatja azokat a szerződési feltételeket, amelyek a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülnek, vagy amelyeket az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni.

A fogyasztóval kötött szerződésekben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999 (II. 5.) Korm. rendelet tartalmazza a fogyasztói szerződések esetén az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségére vonatkozó szabályokat.

A Korm. rendelet 2. § példálózó jelleggel felsorolja, mely szerződési kikötéseket kell az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek tekinteni. A d) pont szerint ilyenek kell tekinteni az olyan szerződési feltételt, amely lehetővé teszi, *hogy a fogyasztóval szerződő fél a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott alapos ok nélkül módosítsa*, különösen, hogy a szerződésben megállapított pénzbeli ellenszolgáltatás mértékét megemelje, *vagy lehetővé teszi, hogy a fogyasztóval szerződő fél a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott alapos okkal módosítsa, ha ilyen esetben a fogyasztó nem jogosult a szerződéstől azonnali hatállyal elállni, vagy azt felmondani.*

A szerződésben meghatározott alapos okot viszont a bank határozza meg, a Hpt. tartalmi korlátokat nem állapít meg, melyek lehetnek ezek az alapos okok. Az elállási vagy felmondási jog gyakorlása is megnehezíthető.

A továbbiakban arra keressük a választ, melyek lehetnek ezek az alapos okok.

3. A bankok által alaposnak tekintett okok

A hazai bankok általános szerződési feltételei alapján¹⁵ az alábbiakat tekintik ilyen alapos oknak:

a bank belső működésével kapcsolatos ok, a bank üzletpolitikájának, termékpolitikájának megváltozása, az adósra vonatkozó kockázatok változása, a bank forrás- és számlavezetési költsége, a szolgáltatás dologi költségeinek változása, jogszabályváltozás, a számítástechnikai, adatvédelmi alkalmazások, továbbá a banki üzletpolitika, pénzügyi viszonyok változása, a bankközi hitelkamatok, a jegybanki alapkamat, az állampapírok-, illetve a pénzpiaci kamatok és hozamok alakulásának változásai, az infláció mértékének, a fogyasztási árindex, a bank forrás- illetve

¹⁵ A CIB Bank, a Cetelem Bank, a Citibank, az Erste Bank, a K&H, az OTP, a Raiffeisen, az Unicredit Bank és a Volksbank lakossági ügyfelek részére szóló hatályos általános szerződési feltételeinek, üzletszabályzatainak vizsgálata alapján.

hitelszámla vezetési költségeinek változása, a hitelintézetek prudens működésére vonatkozó törvényi szabályok, valamint likviditási, jövedelmezőségi és eszköz-forrás menedzselési, jogszabályi vagy egyéb előírások ezt szükségessé teszik.

A bank belső működésével kapcsolatos ok, a bank üzletpolitikájának, termékpolicájának megváltozása olyan szélesre szabott feltételek, amelyek az egyoldalú szerződésmódosítási jog alkalmazását gyakorlatilag parttalaná teszik.

4. Az ágazati szabályozó hatóság szerinti alapos okok

Ezzel szemben a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) ajánlása¹⁶ szerint kívánatos egyrészt, hogy a bank csak akkor éljen az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségével, ha a feltétel ténylegesen bekövetkezett és a fogyasztó számára kedvezőtlen egyoldalú módosításról levélben, e-mailben vagy a bankszámlakivonaton is tájékoztassa a fogyasztót, ne csak hirdetmény útján.

Másrészt az ajánlás iránymutatást nyújt azon alapos okok tekintetében is, amikor az egyoldalú módosítási jog gyakorolható. Az díjváltozást eredményező okoknak az *egyed konkrét díjjelekekhez, kamatokhoz kapcsolódóan* kell meghatározásra kerülniük. Az egyes okoknak szervesen kell kapcsolódniuk az adott szerződési elemek pénzügyi intézményeknél jelentkező költségtartalmához. Az *ok bekövetkezésének egyértelműen megismerhetőnek* kell lennie. "Az adott egyoldalú szerződésmódosítás végrehajtásakor a pénzügyi intézmény mindig *részletezze* (például sajtóközleményben, honlapján megjelenő tájékoztatójában) azokat a *közgazdasági, piaci indokokat* melyek alapján a szerződésmódosítás mellett döntött. Legyen különös figyelemmel arra, hogy a (megemelt) költségek álljanak arányban a nyújtott szolgáltatásokkal. A díjemelkedés a *felmerülő, valós költségek fedezetét szolgálja*, ne csupán a bevételek növelését vagy máshol jelentkező veszteség fedezetét."¹⁷

Kissé utópisztikusan az idézett ajánlás szerint az érintett pénzügyi intézményeknek törekedniük kellene arra, hogy a szerződésben megállapított, objektív feltétel változása

¹⁶ A PSZÁF Felügyeleti Tanácsának 9/2006. (XI.7.) számú ajánlása a lakossági hitelezés előzetes ügyfél-tájékoztatási és fogyasztóvédelmi elveiről

¹⁷ A PSZÁF Felügyeleti Tanácsának 9/2006. (XI.7.) számú ajánlása a lakossági hitelezés előzetes ügyfél-tájékoztatási és fogyasztóvédelmi elveiről

esetén, akkor is éljen a bank a díjváltoztatás lehetőségével, ha ez a fogyasztó számára kedvező díjváltoztatást, vagyis díjcsökkentést indokol.

Ennél sokkal realiztikusabb az az igény, hogy a bank tekintsen el a szerződésmódosítási díjtól, ha a fogyasztó a számára jelentősen kedvezőtlen egyoldalú szerződésmódosítás következtében a szerződés módosítását, például a futamidő meghosszabbítását kezdeményezi. Ugyanez vonatkozik az egyoldalú banki módosításra válaszként gyakorolt fogyasztói felmondási jog esetében az előtörlesztési díjra is.

A PSZÁF Felügyeleti Tanácsa ajánlásának azonban jogilag kötelező ereje a Hpt. hatálya alá tartozó szervezetekre nézve nincs, rendeltetése a jogalkalmazás kiszámíthatóságának növelése. Esetünkben pedig iránymutatást nyújt az egyoldalú banki szerződésmódosítási jog korlátjainak a megismeréséhez.

Egy külföldi példát említve az Office of Fair Trading (OFT), az angol versenyhatóság szerint¹⁸ az általános szerződési feltételek azon kikötései tisztességtelennek minősülhetnek, amelyeknek a célja vagy a hatása, hogy az eladó, a szolgáltatás nyújtója számára lehetővé tegye a szerződés egyoldalú megváltoztatását a szerződésben rögzített valós ok nélkül. Amennyiben a szerződési kikötés arra is használható, hogy a fogyasztót megnövekedett költségek, díjak, új feltételek elfogadására kényszerítse, jó eséllyel tisztességtelennek minősíthető, akkor is ha a kikötés nem ilyen céllal került a szerződésbe, hiszen felborítja a szerződés egyensúlyát. Különösen ilyenek az ár megváltoztatására alkalmas kikötések (price variation clauses).

Az OFT tájékoztatója függelékében¹⁹ konkrét példákkal illusztrálta, különösen mely egyoldalú szerződésmódosító kikötéseket tekinti tisztességtelennek. Például:

- *A menedzsment fenntartja magának a jogot ezen feltételek időről-időre történő megváltoztatására, kiegészítésére a saját mérlegelésétől függően.*
- *Minden ár megváltoztatható, függetlenül a fogyasztó értesítésétől.*

¹⁸ Unfair contract terms guidance, 2007. április, 54. oldal

Forrás: http://www.offt.gov.uk/shared_offt/reports/unfair_contract_terms/oft311cons.pdf

Letöltés időpontja: 2008. február 23.

¹⁹ Unfair contract terms guidance, annexes, 2007. április, 136. oldal, 144. oldal

Forrás: http://www.offt.gov.uk/shared_offt/reports/unfair_contract_terms/oft311cons-annexes.pdf , Letöltés időpontja: 2008. február 23.

Mindez jól mutatja, hogy az OFT gyakorlatában könnyebben minősülnek tisztességtelen szerződési feltételnek a szolgáltatás nyújtója részére egyoldalú szerződésmódosítási jogot kikötő klauzulák, mint a magyar joggyakorlatban. A fenti feltételeknek, példának megfelelő, azokhoz hasonló szabályok a magyar pénzügyi szolgáltatási piac szereplői általános szerződési feltételeinek többségében megtalálhatók.

5. A hazai gyakorlat jellemzése

A Versenytanács gazdasági erőfölénnyel való visszaélésnek minősítette az egyik hitelintézet általános szerződési feltételeiben szereplő azon kikötést, amely a kamat és a kezelési költség változtatására nyújtott lehetőséget a hitelintézet számára a „mindenkori pénzügyi helyzet változásától függően”. A határozat szerint nem a gazdaságilag indokolt változó kamatra vonatkozó kikötés a jogsértő, hanem a változtatásra okot adó körülmények ilyen bizonytalan tartalmú meghatározása. A hitelintézetnek olyan meghatározási módot kellett volna alkalmaznia, amely alkalmas arra, hogy a hozzá nem értő ügyfél legalább nagyobb biztonsággal tudja figyelemmel kísérni vagy ellenőrizni a hiteldíj módosítását. (Vj-63/1996)

Érdekes kérdés, hogyan ítélnék meg egy esetleges peres eljárásban a hazai bíróságok az ilyen parttalanul kikötött egyoldalú banki szerződésmódosítási jogot, tisztességtelen szerződési feltételnek minősítené-e azt vagy jogellenesnek minősítené-e az annak alapján végrehajtott díjemelést, ha a díjemelés lehetséges mértéke nincs a szerződésben előre meghatározva.

Iránymutatásul szolgálhat számunkra egy 1995-ben hozott bírósági határozat (BH1995.414), amelyben az ellenérték fejében vállalt bankgaranciáról szóló szerződés tekintetében a bíróság megállapította, hogy a szerződés egyoldalú módosítására vonatkozó szerződési kikötés csak akkor nem jelent indokolatlan egyoldalú előnyt a bankgaranciát vállaló fél javára, ha a díj egyoldalú emelésének *okát*, ennek körülményeket és *lehetséges mértékét* a felek a szerződésben előre rögzítik.

Mivel a felek között polgári jogi jogviszony jön létre a szerződéskötéssel, a polgári jogi jogviszony természetéből az következik, hogy az ellenérdekű fél ilyen nyilatkozatra való felhatalmazása csak ilyen feltételek mellett lehet érvényes. E nélkül azonban hiányoznak azok a lényeges feltételek, amelyekben való előzetes közös megállapodás a szerződés

egyoldalú módosítását eredményezhetné. Abban az esetben, ha a díjváltoztatásra az említett feltételeknek akár a szerződésben, akár a féllel előzetesen közölt üzleti feltételekben való előzetes kikötése nélkül jogosult lenne a bank, ez számára olyan indokolatlan egyoldalú előnyt jelentene, amely a polgári jogviszonyoktól idegen.

Indokolásában az ítélet kitér arra is, hogy a fogyasztót a bank ajánlatának kiválasztásánál és elfogadásánál nyilvánvalóan jelentősen motiválja a kamatoknak, költségeknek, díjaknak az ajánlatban meghatározott mértéke. A szerződésekbe vetett bizalom szenvedne súlyos sérelmet, ha az alacsony díjtétel mellett és erre tekintettel létrejött szerződésben kikötött díjat a jogosult akár többszörösére is felemelhetné anélkül, hogy az emelés feltételeiben az ellenérdekű féllel előzetesen megegyezne.

Természetesen, ha a díj jövőbeli emelésének feltételei, körülményei, mértéke a másik szerződő fél előtt ismereteseek, és ezek tudomásulvételével járul hozzá a szerződés jövőbeli módosításához, ez esetben a bank részéről valóban elegendő lenne a felperes értesítése a díj módosítására okot adó körülmények bekövetkezéséről és az ehhez igazodó díj módosításáról.

Az ítélet szigorúbb feltételeket állapít meg, mint a Hpt., a hitelintézeti törvény csak az egyoldalú módosítás okait követeli a szerződésben rögzíteni, a mértékét nem. Másrészt mivel a bank nem határozta meg az emelés lehetséges mértékét, a bíróság a szerződés nem módosult, hanem az eredeti tartalommal maradt érvényben.

Bár a bírósági határozatok kötelező erővel nem rendelkeznek, mégis bízhatunk abban, hogy a bíróságok egy hasonló ügyben eljárva szintén ezekre a következtetésekre jutnának.

A vonatkozó szakirodalom is erősíti azt az álláspontot, hogy ezeknek az ún. alapos okoknak ellenőrizhetőnek és nem parttalanul megállapítottak kell lenniük. „Nem tekinthető alapos oknak hitelintézet szubjektív megítélésére bízott körülmény, annak olyan objektív feltételnek kell lennie, amely a másik fél számára is észlelhető és a szolgáltatás-ellenszolgáltatás egyenértékűségének a Ptk. 201. § (1) bekezdésében deklarált elvére is figyelemmel a módosítást indokolttá teszi. A feltételeket a szerződésben olyan módon kell meghatározni, hogy annak alapján mind a módosítás, mind a módosítás terjedelmének indokoltsága megítélhető legyen.”²⁰

„Az alapos okkal történő szerződésmódosítás akkor jogszerű, ha a szerződés azt is meghatározza, hogy a módosításnak mi a lehetséges terjedelme. Ez abból következik,

²⁰ Dorkó Katalin: A lakossági bankügyletek, 37. oldal

hogy a szerződésmódosítás okának nevesítése behatárolja az ezen okból fogantatosítható módosítás mértékének okszerűségét is.”²¹ Például az infláció vagy a jegybanki alapkamat megváltoztatása esetén könnyen megállapítható az ebből következő szerződésszerű árváltoztatás mértéke. Az olyan nehezen ellenőrizhető alaposnak mondott okok esetén, mint ” bank üzletpolitikájának megváltozása” ez szinte lehetetlen.

Még a kevésbé tágran meghatározott okok esetében is nehézségekbe ütközhetünk az ok és a konkrét díjemelkedés közötti összefüggést vizsgálva. Lényegét tekintve az ügyfél számára ellenőrizhetetlen és nyomon követhetetlen felhatalmazást ad a hitelező banknak a szerződés módosítására egyes okok, hiszen a bankon kívül senki nem tudja ellenőrizni, hogy például a lakossági hitelek kockázati tényezői miként alakulnak, illetve a bank forrás-, valamint hitelszámla-vezetési költségei miként változnak.

A bankok így a jogszabályi környezetet kijátszva, annak hiányosságait kihasználva tisztességtelenül befolyásolhatják a bank ügyfeleinek szerződéskötési szándékát, és tisztességtelen előnyökhöz juthatnak a feltételek (mindenekelőtt az ár) meghatározása kérdésében.

IV. Következtetések

1. A jelenlegi anomáliák

A banki szolgáltatások igénybevétele esetén a megfelelő körültekintést tanúsító fogyasztó igyekszik a piacon elérhető szolgáltatásokról átfogó képet szerezni, és a különböző bankok feltételrendszerét összehasonlítani. Ebben mind a biztosan felmerülő, mind a potenciálisan szóba jöhető költségek (különösen az előtörlesztési díj, végtörlesztési díj, kezelési költség, kamat megváltoztatása) szerepet játszanak. A fogyasztó a döntését a bank által előzetesen nyilvánosságra hozott szerződési feltételek ismeretében hozza meg, viszont a bank esetleges későbbi egyoldalú és a fogyasztóra nézve hátrányos szerződésmódosításának lehetőségével nem számol. Ezek a lehetséges szerződésmódosítások olyan mértékűek is lehetnek, a szerződés eredeti

²¹ Bártfai, Cseke, Kertész, Németh, Wallacher: Szerződési jog – fogyasztóvédelem, 97. oldal

feltételeinek olyan szintű megváltozásához is vezethetnek, amilyen feltételekkel a fogyasztó eredetileg a szerződést nem is kötötte volna meg.

Másrészt a kedvező ajánlatra tekintettel szerződést kötő fogyasztó, ha tudatában lenne a bank szerződésmódosítási joga jelentőségének, jó eséllyel valamelyik hasonló feltételeket kínáló, de szerződésmódosítási jogot ritkábban kikötő versenytársat választaná. Valamint a valamely bank ügyfeleként szerződésmódosítással érintett fogyasztó számára különösen a végtörlesztési díjak megemlése a hitelkiváltás lehetőségét a kilépési költségek jelentős növekedésével megnehezíti. Ezáltal a banki szerződésmódosítási jog nemcsak a fogyasztói érdekeket csorbíthatja, hanem versenyellenes hatása is lehet.

2. A szabályozás megváltoztatása, kiegészítése

A probléma megoldására több lehetőség is kínálkozik.

Az egyik az ágazati szabályozás, a Hpt. megváltoztatása fogyasztóvédelmi hiányosságai miatt, és mert lehetővé teszi a bankok számára a versenykorlátozó lépések megtételét.

A másik a bankok önkorlátozása például etikai/magatartási kódex elfogadása által. Így a kódexet önmagukra nézve kötelezőnek elismerő, a benne foglalt, a jogszabályi előírásoknál szigorúbb normákat vállaló bankok, ezáltal erősíthetnék az ügyfelek beléjük vetett bizalmát. Az önszabályozás általában véve hatékonyabbnak tekinthető a jogalkotó általi szabályozásnál, hiszen a kódex megalkotásában az érintett hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások szakmai szervezeteiken²² keresztül vehetnének részt, akik nem a szabályok kijátszásában volnának érdekeltek, hanem azok betartásában. Ehhez természetesen hatékony felügyeleti rendszernek kellene társulnia, elkerülendő, hogy egyes piaci szereplők a magatartási kódex aláíróiként (tehát a belőle származó előnyöket élvezve) a kódex tartalmával ellentétes gyakorlatot folytathassanak.

²² Magyar Bankszövetség, Országos Takarékszövetkezeti Szövetség, Takarékszövetkezetek Országos Érdekképviselői Szövetsége, Magyar Jelzálogbank Egyesület

A harmadik lehetséges megoldás általános szerződési feltételek/üzletszabályok bizonyos szintű egységesítése lakossági ügyfelek részére értékesített fontosabb banki szolgáltatások területén. Ezek a szabványok az eligazodást, az ajánlatok összehasonlíthatóságát lennének hivatottak megkönnyíteni, alkalmazásuk önkéntes alapon működhetne, egyfajta minőségbiztosításként. Hiszen ha a szabványokat a szabályozó hatóságok állítják össze és ezt a szabványt az adott hitelintézet alkalmazza szerződéskötései során, a fogyasztó biztos lehet abban, hogy a termék a hatóság által kívánatosnak tartott fogyasztóvédelmi szintnek megfelel.

Jó példa erre az angol bankpiacon alkalmazott ún. CAT-szabványok (CAT standards). A pénzügyi szolgáltatók nem kötelesek ezeket alkalmazni, amennyiben mégis alkalmazzák, a termékeiknek a szabványokban meghatározott tulajdonságokkal kell rendelkezniük, amely magában foglalja bizonyos díjak, kamatok, költségek maximalizálását is, egyfajta "kormányzati garanciát" adva a termék minőségére. Az angol szabályozás ezt követően megalkotta a "benchmark termék" fogalmát, amely a CAT-szabványhoz hasonló, azzal az eltéréssel, hogy nem szabja meg az árak lehető legmagasabb mértékét. A benchmark termékek a fogyasztók számára összehasonlítási alapként szolgálnak a pénzügyi szolgáltatók termékei közötti választás során, biztosítva, hogy a fogyasztó nem hagyott figyelmen kívül egyetlen fontos szerződési kikötést sem a szerződési feltételek apró betűs részében.²³

3. Az ügyfél tájékoztatás problémái

Az ügyfél tájékoztatási előírások is hiányosságokban szenvednek, hiszen az ügyfelektől nem lehet reálisan elvárni, hogy a szerződésmódosítás hatálybalépése előtt 15 nappal a többnyire a bank ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségében elhelyezett vagy a bank honlapján közzétett hirdetményre felfigyeljen és az ellen kifogást emeljen (a gyakorlat szerint ellenkező esetben a szerződésmódosítást elfogadottnak kell tekinteni), emiatt felmondással éljen, másik bank szolgáltatásait vegye igénybe.

Vagyis elméletileg élhet jogaival, viszont a határidő a hirdetmény kifüggesztésével kezdődik és az ügyfelek esetében nem valószínű, hogy rendszeresen figyelemmel

²³ Review of Banking Services in the UK, 137-138. oldal
Forrás: <http://www.hm-treasury.gov.uk/media/1/6/BankReviewChaptfour.pdf>
Letöltés időpontja: 2008. február 23.

kísérik a bank honlapján a közleményeket vagy a bankfiók helyiségeiben kifüggesztett hirdetményeket. Így a bank egyoldalú, az ügyfél számára hátrányos szerződésmódosítására az ügyfél nem képes a versenyző piacon szokásos válasszal, tehát bankváltással reagálni.

Így jelenleg érdemi értesítés nélkül, egyoldalú döntéssel háríthatóak át szinte korlátozás nélkül a költségek a fogyasztókra.

4. A fogyasztók jogsérelmének elkerülése

Az egyoldalú banki szerződésmódosításra jogosító klauzulát, ha az tisztességtelen általános szerződési feltétel, a Ptk 209. § (1) bekezdése alapján *a sérelmet szenvedett fél* bíróság előtt megtámadhatja, de talán ennél is nagyobb hatása lehetne egy ilyen tisztességtelennek tűnő általános szerződési feltétel *közérdekű keresettel* való megtámadásának, amelyre a Ptké. II. 5. §-a szerint az ügyész, a miniszter, az országos hatáskörű szerv vezetője, a jegyző, a főjegyző, a gazdasági és szakmai kamara, a hegyközségi szervezet és a fogyasztói érdekképviselői szervezet jogosult. Egy ilyen közérdekű kereset jelentősége abban állna, hogy a bíróság ilyen esetben a megtámadott általános szerződési feltétel érvénytelenségét nemcsak az adott esetre, hanem *valamennyi szerződő félre kiterjedő hatállyal* állapítaná meg.

A Gazdasági Versenyhivatal is megfontolásra ajánlja egy pénzügyi szolgáltatások nyújtását végző ágazat vizsgálata során a szabályozási kompetenciával rendelkező szervezeteknek, illetve a szakmai felügyeleti hatóságnak: amennyiben egyes feltételszabásoknak a fogyasztók védelmét biztosító rendelkezésekkel való megfelelése vitatható, kezdeményezni szükséges az általános szerződési feltételek bíróság előtti megtámadását.²⁴

A másik kínálkozó lehetőség (ha az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó tisztességtelennek tűnő ÁSZF már alkalmazásra került) az, ha az ennek nyomán meginduló versenyfelügyeleti eljárásban a bank által **kötelezettségvállalás** történik és a bank az abban foglaltaknak eleget tesz. Egyrészt a versenyhez fűződő közérdek így

²⁴ A GVH jelentése a jelzáloghitelezés tárgyában lefolytatott ágazati vizsgálatról, Budapest, 2005. december

biztosítható a leghatékonyabban, másrészt az ügyfelek gyorsan olyan anyagi kárpótlásban részesülhetnek, amelyet bírósági úton csak egy többéves, jelentős költségekkel járó eljárás után volna lehetséges.²⁵ A kötelezettségvállalás megtétele és teljesítése, ezáltal az ügyfeleket ért sérelem megszüntetése a bank érdekében is áll, jelenlegi ügyfeleinek megtartása és a potenciális ügyfelek elriasztásának elkerülése végett.

²⁵ Az OTP Bank Nyrt. és az OTP Jelzálogbank Zrt. kötelezettségvállalásának utóvizsgálata során jutott erre a következtetésre a GVH a "A GVH álláspontja az OTP lakáscélú jelzáloghitelek piacán vállalt kötelezettségeivel kapcsolatban" c. közleményében.

Irodalomjegyzék

- Bártfai Judit, Cseke Dóra, Kertész Ágnes, Németh Anita, Wallacher Lajos: Szerződési jog – fogyasztóvédelem, 2000. Kiadó: HVGorac
- Boytha Györgyné: Versenyjog, Budapest, 1998. Kiadó: Szent István Társulat
- Dorkó Katalin: A lakossági bankügyletek, 2000. Kiadó: KJK Kerszöv
- Gazdasági törvények kommentárjai: Versenyjog, Budapest, 2001. Kiadó: HVGorac
Sorozatszerkesztő: Dr. Sárközy Tamás
- Miskolczi Bodnár Péter: A versenytörvény magyarázata, 1998. Kiadó: KJK Kerszöv

Jogszabályok illetve rövidítésük

- Ptk. - 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- Tpv. - 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
- Hpt. - 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
- 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről

Egyéb források

- a Legfelsőbb Bíróság GK 68. számú állásfoglalása
- a PSZÁF Felügyeleti Tanácsának 9/2006. (XI.7.) számú ajánlása a lakossági hitelezés előzetes ügyfél-tájékoztatási és fogyasztóvédelmi elveiről
- a Versenytanács 78. számú elvi állásfoglalása
- a Versenytanács 14. számú elvi állásfoglalása
- A GVH jelentése a jelzáloghitelezés tárgyában lefolytatott ágazati vizsgálatról, Budapest, 2005. december
- GVH álláspontja az OTP lakáscélú jelzáloghitelek piacán vállalt kötelezettségeivel kapcsolatban, 2007. február
- Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jogkörében eljáró adatvédelmi biztos jelentése az OBH 2958/2006. számú ügyben
- Review of Banking Services in the UK
- Unfair contract terms guidance (az angol versenyhatóság tájékoztatója a fogyasztói szerződésekben tisztességtelennek minősülő általános szerződési feltételekről)

Világháló:

Bankok honlapjai:

www.cetelem.hu

www.citibank.hu

www.cib.hu

www.khb.hu

www.erstebank.hu

www.mkb.hu

www.otp.hu

www.raiffeisen.hu

www.unicredit.hu

www.volksbank.hu

Egyéb honlapok:

www.jogiforum.hu

www.gvh.hu

www.pszaf.hu

www.hm-treasury.gov.uk

www.oft.gov.uk

Versenyhivatali döntések, végzések és bírósági határozatok:

Vj-63/1996

Vj-15/1997

Vj-87/1998

Vj-103/1999

Vj-126/2000

Vj-12/2006

Vj-41/2006

BH1995.414

BH.1993.513

EBH2001.43